

Отримано: 25 листопада 2018 р.

Прорецензовано: 20 грудня 2018 р.

Прийнято до друку: 21 грудня 2018 р.

e-mail: alenapavlyshynets@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-4(72)-132-136

Павлишинець О. О. Топоніми-історизми як фразеологічно пов'язаний форматив. Лінгвокультурологічний вимір семантики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 4(72), грудень. С. 132–136.

УДК 811.112.2

Павлишинець Олена Олегівна,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ТОПОНІМИ-ІСТРИЗМИ ЯК ФРАЗЕОЛОГІЧНО ПОВ'ЯЗАНИЙ ФОРМАТИВ. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СЕМАНТИКИ

Наше дослідження присвячене розгляду та аналізу фразеологічних одиниць сучасної німецької мови, які містять у своїй структурі топонім-історизм. Топонімічні компоненти, які водночас є історизмами, відносяться до фразеологічно пов'язаних формативів (тут і далі – ФПФ), на основі їх особливого набутого в результаті деонімізації значення. Проведена текстова інтерпретація уможливила якісне лінгвокультурологічне трактування даних фразеологічних одиниць та вищезначених компонентів. Стаття виконана в межах традиційної фразеології, прототипної семантики та ономастичної фразеології у поєднанні з текстовою та лінгвокультурологічною інтерпретацією.

Ключові слова: фразеологічно пов'язаний форматив, топонімічний компонент, топонім-історизм, деонімізація, семантична структура, національна специфіка, інтернаціоналізм, національно-культурний компонент семантики, рівень лексеми-компонента, рівень генетичного прототипа, рівень фразеологічного сигніфіката.

Olena Pavlyshynets,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

HISTORICAL TOPONYMS AS PHRASEOLOGICALLY LINKED FORMATIVES. LINGUOCULTUROLOGICAL DEMENSION OF SEMANTICS

Our research is devoted to the consideration and analysis of the phraseological units of modern German language, which contain the historical toponym in its structure. Toponymic components, which at the same time are historicisms, refer to phraseologically linked formatives (here and thereafter – PLF), based on their special meaning as a result of deonimation of the meaning. The textual interpretation made possible a qualitative linguocultural interpretation of the phraseological units and the determined components. The article is executed within the framework of traditional phraseology, prototype semantics and onomastic phraseology in combination with text and linguocultural interpretation. Our research is focused on the explanation of the semantic structure of the phraseological units with historical toponyms in their structure and deals with their semantical and linguocultural analyses. The nationally cultural component of the semantics may be expressed at different levels of the semantic structure of phraseological units: at the level of the component lexeme, at the level of the genetic prototype, at the level of the phraseological significatum or through phraseologically connected associations and hints, or at two, less commonly three levels simultaneously, thus actualizing a universal, identical for both countries, nationally typical or nationally specific semantics.

Key words: phraseologically linked formative, toponymical component, historical toponyms, deonimation, semantic structure, national specificity, internationalism, nationally cultural component of the semantics, level of the component lexeme, level of the genetic prototype, level of the phraseological significatum.

Стаття присвячена лінгвокультурологічній інтерпретації семантики фразеологічних одиниць сучасної німецької мови, які містять у своїй структурі топонім-історизм. Топоніми-історизми розглядаються нами як фразеологічно пов'язані формативи, які надають фразеологічній одиниці певної комунікативної значущості, зважаючи на її національно-культурну специфіку.

Хоча даній проблемі у мовознавстві загалом і у дослідженні німецької фразеології зокрема вже було приділено багато уваги (Р. Р. Аллаярова, Д. Г. Мальцева, Ч. Фьолдес, Р. І. Охштат, А. Д. Райхштейн, К. Пальм, Н. Ф. Кудіна, О. Я. Остапович, Ю. А. Фірсова, Н. С. Лалалян), проте наше дослідження спрямоване на якісне тлумачення лінгвокультурологічної специфіки даних фразеологічних одиниць та вищезначених компонентів, яке ґрунтується на результатах проведеного корпусного аналізу. Саме поєднання текстової та лінгвокультурологічної інтерпретації зумовлює актуальність і певну новизну нашої розвідки. Таке тлумачення забезпечить чіткіше розуміння семантики та особливостей вживання фразеологічних одиниць з топонімічними компонентами, зважаючи на їх національну маркованість або навпаки інтернаціональність та дозволить простежити особливості відображення національної специфіки в фразеології сучасної німецької мови.

Ми маємо на меті визначити особливості і механізми, закономірності відображення реалій буття та культури, особливостей світобачення народу-носія мови через фразеологічні одиниці, що містять у своїй структурі топоніми-історизми та описати їх національно-культурну специфіку або ж пояснити відсутність національної специфічності фразеологічних одиниць сучасної німецької мови та виявити закономірності між національною маркованістю та частотою вживання фразеологічних одиниць, які стали предметом нашого дослідження.

Предметом нашого дослідження стали фразеологічні одиниці сучасної німецької мови, які містять у своїй структурі топонім-історизм у якості фразеологічно пов'язаного формативу. Фразеологічна пов'язаність таких топонімічних одиниць вже була описана в наших попередніх дослідженнях [9; 11; 13; 23] та ґрунтується на тому, що через свою кумулятивну функцію [2, с. 92], яку вони реалізують у складі фразеологічної одиниці вони зазнають процесу деонімізації [5; 16] та стають дедалі більше фразеологічно пов'язаними, презентуючи національно-специфічну та культурно значущу інформацію. Таким чином національно-марковані топоніми-історизми виступають носіями національно-культурного компоненту семантики.

У нашій статті ми розглядаємо фразеологічні одиниці з топонімом-історизмом, тобто такі, в основі вживання яких у складі фразеологізму лежить історична подія або ж специфічна асоціація, яка виникла через певну подію або звичай.

Тому для нашого дослідження ми виділили фразеологічні одиниці з такими топонімічними компонентами: *Canossa* (*der Gang nach Canossa; den Gang nach Canossa eintreten / tun / gehen (müssen); einen Canossagang / einen Kanossagang tun (müssen); nach Canossa gehen (müssen); Nach Canossa gehen wir nicht*), *Echternacher Springprozession* (*vorankommen wie die Echternacher Springprozession*), *Frankreich* (*wie (der) (Herr)gott in Frankreich leben / essen / schlemmen / sich fühlen / feiern u.s.w.*), *Grünwald* (*im Grünwald ist Holzauktion*), *Holland* (*Da ist Holland in Not*), *Kurfürstendamm* (*Ich hab so Heimweh nach'm Kurfürstendamm*), *Jaffa* (*in Jaffa liegen*), *Leipzig* (*Anno-Leipzig-einundleipzig*), *Passau* (*Er versteht die Passauer Kunst*), *Polen* (*Noch ist Polen nicht verloren. / Jetzt / dann ist Polen offen.*), *Pommerland* (*Pommerland ist abgebrannt*), *Rubikon* (*den Rubikon überschreiten*) та *Waterloo* (*sein Waterloo erleben*). Виокремлення даних одиниць проводилось шляхом суцільної фразеологічної вибірки з обраних лексикографічних джерел [7; 19; 20; 24; 25; 26].

Наступний етап дослідження полягав у тлумаченні семантики обраних фразеологічних одиниць за допомогою довідкових джерел [7; 19; 20; 24; 25; 26]. На цьому етапі головним нашим завданням було простежити закономірності вираження національно-культурного компоненту семантики на різних рівнях семантичної структури фразеологізмів.

Національно-культурний компонент семантики фразеологізмів, що містять у своїй структурі топонім-історизм, може виявлятися на рівні лексеми-компонента (що відбувається у всіх випадках), на рівні генетичного прототипа: *ab nach Kassel!* – геть з-перед очей! (м. Кассель, столиця князівства Гессен, був пунктом збору рекрутів, проданих німецькими князями, на війну за незалежність північно-американських колоній Англії (1775-1783)); вираз слугує прикладом комплексного маркування (рівень лексеми-компонента та генетичного прототипа), на рівні фразеологічного сигніфіката: *Berliner Kind = eine (echte) Berliner Pflanze* – справжній берлінець. Національно-культурна семантика фразеологічних одиниць може також виявлятися на двох, зрідка на трьох рівнях семантичної структури ідіоматичних виразів [1, с. 67–71]. Часто національно-культурна специфіка виявляється через фразеологічно пов'язані асоціації та натяки.

Розглядаючи фразеологічні одиниці з топонім-історизмом нам вдалося простежити такі особливості вираження національно-культурної семантики. Для якісного її трактування проводився також корпусний аналіз фразеологічних одиниць, що дозволило також проаналізувати їх вживаність та провести контекстуальний аналіз. Перевірка вживання та актуальності фразеологічних одиниць з топонім-історизмом здійснювалась в корпусі сучасної німецької мови COSMAS II. Institut für Deutsche Sprache. Mannheim [17].

Фразеологічні одиниці з топонімом *Canossa* (*der Gang nach Canossa – принизливий похід до кого-н. на поклін; den Gang nach Canossa eintreten / tun / gehen (müssen), einen Canossagang / einen Kanossagang tun (müssen), nach Canossa gehen (müssen) – йти кланяючись до кого-н.; – йти кланяючись до кого-н.* як літературні та рідковживані. В їх основі – історичний факт походу німецького короля Генріха IV (1077 р.) на поклін до Папи Римського Григорія VII, який на той момент перебував в замку Каноса на півночі Італії, з метою покаяння і уклінного прохання до Папи про скасування відлучення короля від церкви. Цей історичний факт ліг в основу стійких фразеологічних одиниць (в даному випадку єдностей та сполучень) та закріпив за топонімом *Canossa* символічне значення особистої покорі і визнання своїх помилок. Національно-культурний компонент семантики реалізується тут на рівні лексеми-компонента і на рівні генетичного прототипа.

Також є відомою цитата – фразеологічний вираз *Nach Canossa gehen wir nicht!* – Ми не збираємось принижуватись!. Це вислів Отто фон Бісмарка перед кульмінацією культурної боротьби 14 травня 1872 року в Німецькому Рейхстазі з приводу відхилення кандидатури кардинала Гогенлоє як німецького представника Папою Пієм IX. Цей вираз став символом непокірності та небажання принижуватись.

Корпусний і лексикографічний аналіз засвідчили вживаність фразеологічної єдності, фразеологічного сполучення і фразеологічного виразу з топонімом *Canossa* у фіксованому символічному значенні. Національно-культурна специфіка виявляється на рівні лексеми-компонента та на рівні генетичного прототипа. Хоча правильне розуміння ФО вимагає від реципієнта додаткових фонових знань або безпосереднього володіння фразеологічною одиницею, проте через загальну відомість історичного факту в Європі вираз є інтернаціональним.

Вираз *Echternacher Springprozession (vorankommen wie die Echternacher Springprozession – рухатися крок вперед – два назад; дуже повільно просуваючись)* походить від назви відомого з XV ст. паломництва для хворих, особливо для хворих на епілепсію, які здійснювали паломництво до могили св. Віліброрда до м. Ехтернах в Люксембурзі. За легендою після смерті святого у місцевості поблизу Ехтернах поширилась хвороба тварин, коли тварина починала стрибати, аж поки не загине. Тоді господарі вирушили до могили святого, який за життя лікував також і тварин. Коли хвора худоба одужала, селяни пообіцяли щороку ходити в паломництво. При цьому часто спрацьовує народний принцип лікування, що подібне лікують подібним, коли через наслідування поганого намагаються вилікувати себе або захистити інших від біди. «Стрибаюча процесія» щороку відбувається у вівторок Зелених свят і привертає велику увагу через свою особливу своєрідність. Довга процесія рухається по місцевості, стрибаючи і молячись в напрямку до церкви, в якій знаходиться поховання святого Віліброрда. В цьому випадку йдеться про один з найсвоєрідніших випадків збереження середньовічної народної смиренності в Європі. Значення топонім-історизму у якості ФПФ декодується на рівні лексеми-компонента і генетичного прототипа, через що фразеологізм набуває символічності і означає повільне просування вперед, надто неквапливий розвиток подій, що робить особливо популярним цей вираз у сфері політики та економічного розвитку. Корпусний аналіз підтвердив фіксованість і вживаність маркованого ФПФ, щоправда, не надто часто (17 згадок у 19 контекстах). Контекстуальний аналіз засвідчив особливу популярність виразу у сфері політики та економічного розвитку.

Загальновідомим і широко вживаним є топонім *Frankreich* (*wie (der) (Herr)gott in Frankreich leben / essen / schlemmen / sich fühlen / feiern u.s.w. – жити, як у Христа за пазухою; жити дуже добре; насолоджуватися життям*). Існують різні пояснення фразеологічної одиниці і вживання топоніму *Frankreich* у її складі: після французької революції 1789 року релігія (а отже, і Бог) у Франції були скасовані через «культ здорового глузду». Хоча якобінець Робесп'єр знову ввів раціоналістичний культ «вищої істоти», проте Франція і надалі вважалась «країною незайнятого Бога», який живе в країні, де йому не потрібно займатися своїми щоденними проблемами. При уявленні такого благодатного життя відбулося злиття з уявленням про благодатне життя грецьких богів на Олімпі, яке перенесли у християнські уявлення. За іншим тлумаченням вираз є значно старішим і стосується розкішного життя духовенства та / або шляхти в Франції перед Революцією. Існують також тлума-

чення, пов'язані із постаттю імператора Максиміліана I, який вочевидь заздрих абсолютистській (богоподібній) системі правління французьких королів. Так чи інакше національно-культурний компонент семантики, який первинно виник на рівні генетичного прототипа, зараз реалізується через символічні асоціації, пов'язані з топонімом. Корпусний аналіз підтвердив стійку асоціацію, закріплену за топонімом і за фразеологічними порівняннями, а саме асоціацію з насолодою та розкішшю.

Топонім **Grünwald** (*im Grünwald ist Holzauktion – про великий натовп або скупчення людей на народних святах і різноманітних святкуваннях, особливо коли йдеться про вигідні ціни на ярмарках тощо*) стає фразеологічно пов'язаним через рядки німецької пісні-шлягери: *Im Grünwald, im Grünwald ist Holzauktion / ist Holzauktion, ist Holzauktion. / Links um die Ecke rum, rechts um die Ecke rum, / überall ist große Holzauktion*. Основою для відомого шлягера стала реальна історична подія: заснування колонії вілл для мільйонерів. В 1889 році перші будівельники продавали повалені дерева, щоб звільнити місце для будівництва розкішних резиденцій, що і знайшло відображення у відомій популярній пісні. Хоча вираз з даним топонімом не кодифікований у більшості джерел, корпусний аналіз (17 згадок у 16 контекстах) засвідчує зміну значення фразеологічної одиниці, оскільки фразеологічний вираз майже не фіксується для позначення «гласливе, шумне скупчення людей» з додатковою конотацією, а частіше вживається або виключно як назва пісні, або ж як стійка асоціація з м. Берлін. Таким чином, національно-культурний компонент виявляється на рівні лексеми-компонента, генетичного прототипа і фразеологічного сигніфіката.

Holland (*Da ist Holland in Not. – кепська справа, скрутне становище*). Вираз вживається рідко та фіксується у лексикографічних джерелах як застарілий, хоча зустрічається в розмовній мові. Його походження має декілька варіантів тлумачення. Одне з них – виключно народно-фольклорне. Ще з XVI ст. існував жартівливий вираз *«Wenn den ein Floh beißt, dann ist Holland in Not»* – «Якщо когось вкусить блоха, то в Голландії біда». Інше тлумачення стосується загрозливого становища Голландії через її положення низько над рівнем моря. Коли французи ввійшли в Голландію в 1672-1679 рр., нідерландці відкрили захисну дамбу, щоб їх прогнати. L. Röhrich пов'язує походження виразу зі скрутним становищем Нідерландів в Другій Завойовницькій (Голландській) війні 1672-1679 рр. під проводом Людовіка XIV [26]. Значення маркованого ФПФ декодується на рівні лексеми-компонента і генетичного прототипа, через що фразеологічна одиниця стає символічною і позначає скрутне становище. Корпусний аналіз засвідчив вживання у сфері політики та спорту. Частота вживання в корпусі – 211 випадків в 126 контекстах.

Топонімічний компонент **Jaffa** (*in Jaffa liegen – полягти (бути без свідомості, хворим або мертвим)*) є вузько регіональним. Вживання виразу обмежується Східною Фризією. Версіями його походження є: 1) гра слів: *jappen* – жадібно ковтати повітря, як немічна або помираюча людина; 2) така ж назва порту, в якому гинуло багато мандрівників на схід; 3) епоха хрестових походів – гр. назва порту для Єрусалиму. Незважаючи на лексикографічну кодифікацію, корпусний аналіз не засвідчив вживання фразеологічної одиниці, що може мати своїми поясненнями територіальне обмеження вживання виразу або ж застарілу історичну основу. Ці фактори поступово сприятимуть зникненню фразеологічної одиниці або ж її виключно діалектному вживанню.

Топонім **Kurfürstendamm** (*Ich hab so Heimweh nach'm Kurfürstendamm. – Я так сумую за Берліном...*) вживається у шлягері Гільдегард Кнеф, який загалом символізує тугу за Берліном, вживається з різних політичних причин і приводів. Топонім з історичною основою в цьому випадку презентує національно-культурну специфіку одразу на трьох рівнях своєї семантичної структури і тому є цікавим з огляду на національно-специфічні асоціації, які викликає у реципієнта. Фактично, фразеологічно пов'язаний форматив виступає свого роду *pars pro toto* для Берліну, що пояснює вживання цитати у публіцистиці.

Топонім **Leipzig** і відповідно історичний топонім *Anno-Leipzig-einundleipzig*, який буквально означає сторіччя Битви народів, тобто 1913 р., має значення *чого-н. застарілого, древнього*, є стійким, але рідковживаним (4 згадки в корпусі). Національно-культурний компонент семантики виражається на трьох рівнях семантичної структури фразеологізму. Фразеологічна пов'язаність обумовлена не лише вживанням топоніму у складі фразеологічної одиниці, а й специфічним відтономічним утворенням.

Компонент **Passau** (*Er versteht die Passauer Kunst. – Він захищений від усіх бід*) позначає особливе вміння зробити себе невразливим до будь-якої зброї. Солдати зверталися до знахарів з народу (названих пізніше *Pessulanten*), які роздавали захисні записки-амулети, що їх носили близько до тіла і вірили, що вони захистять від поранення будь-яким способом. Вираз був зафіксований ще в 1802 році і набув широкого поширення, поступово перейшов в солдатську мову і позначав будь-що нечисте, від чорта. Про історичне походження виразу свідчить також наступне тлумачення: коли імператор Матіас в 1611 році збирав військо, нагодою скористався Каспар Нейтгарт, кат з Пасау, який продавав воякам записки, обписані незвичними чарівними буквами та фігурками. За іншою версією винахідником цих записок був студент Крістіан Айзенрайтер з Пасау. Повір'я про чудодійну захисну силу таких записок було підсилене тим фактом, що солдати Рудольфа II не чинили жодного опору ерцгерцогу Матіасу. Корпусний аналіз засвідчив зникнення виразу, оскільки зафіксовано тільки 9 згадок у 2 джерелах, здебільшого це тлумачення виразу.

Polen (*Noch ist Polen nicht verloren. – Польща ще не втрачена. Ще не все втрачено. Ще є можливість для порятунку.*) у складі цитати-прислів'я довідкові джерела тлумачать таким чином: після другого поділу Польщі між Росією і Прусією в 1793 році поляки повстали під проводом Тадеуша Костюшка. Після поразки проти росіян 10 жовтня 1794 року, яка призвела до кінцевого поділу Польщі, Костюшко вигукнув: «Кінець Польщі». Проте категоричним запереченням цих слів декілька років потому став перший рядок гімну, який в 1797 році уклав Йозеф Вижбицький. Відомий цей гімн під назвою Марш Домбровського, з 1927 року він є Національним гімном Польщі, який починається словами «Польща ще не втрачена». Цей вираз став народним і вживається у значенні майбутнього для безнадійної справи. Іншим вживаним виразом є *Dann / Jetzt ist Polen offen!* – *розм., рідко вжив. панує хвилювання; все ще можливо; панує метушня і плутанина; всюдозволеність; ситуація вийшла з-під контролю*. Цей вираз ґрунтується на скрутному становищі Польщі після поділів в XIX ст., коли не існувало самостійної польської держави і Польща була «відкрита» для чужоземного панування. Обидва фразеологічні вирази є вживаними з різноманітними варіаціями. Національно-культурний компонент семантики – специфічні асоціації з становищем Польщі – презентується на рівні лексеми-компонента (через асоціації), але декодується через генетичний прототип.

Вираз із компонентом *Pommerland* (*Pommerland ist abgebrannt*. – *Померанія згоріла*) – це цитата з приспіву дитячої пісеньки, відомої на всій території Німеччини: *Maikäfer flieg, / dein Vater ist im Krieg, / deine Mutter ist in Pommerland, / Pommerland ist abgebrannt*. *Pommerland* замінюється при цьому на *Sachsen, Polenland, Holland, Hessenland, Schwabenland, Bayerland, Oberland* тощо. В цій дитячій пісеньці знаходимо відбиток воєнних подій 30-літньої війни або ж іншого воєнного часу або часу нужди. Померанія часто зазнавала руйнувань через воєнні конфлікти, що відобразилось в цих рядках. В корпусі німецької мови рядки знаходимо 56 разів у 40 джерелах. Вираз є застарілим, проте відомим через поширення фольклору.

Інтернаціональний топонім *Rubikon* вживається у виразі *den Rubikon überschreiten* – *висок. перейти Рубікон, перейти границі дозволено; здійснити стратегічно-важливий крок* і походить від історичного факту переходу Рубікону (49 р. до н.е.) Гаєм Юлієм Цезарем (100-44 рр. до н.е.), який завоював для Риму Галлію в 58-51 рр. до н.е. і отримав за це намісництво. Воно закінчилося 1 січня 49 р. до н.е. Цезар хотів продовжити своє намісництво до 48 р. до н.е., щоб зберегти своє військо, як фактор влади і мати можливість тиснути на сенат. Його суперник Помпей і Сенат відхилили вимогу і прийняли рішення про відкликання Цезаря 7 січня 49 р. до н.е. Відповідно Цезар разом зі своїм військом переходить Рубікон, межу між провінцією Галлією та Римом. Це рішення суперечило Римському праву, оскільки в околицях Риму не допускалися жодні озброєні підрозділи. Таким чином було спричинено громадянську війну і в результаті Цезар у 27 р. до н.е. стає одноособним правителем. Корпусний аналіз засвідчує досить часте вживання фразеологічної одиниці з топонімом-історизмом. Зафіксовано 868 випадків в 335 джерелах, окрім того, для цього фразеологічного сполучення характерна стійкість і фіксованість компонентів.

Фразеологізм із компонентом *Waterloo* (*sein Waterloo erleben* – *зазнати нищівної поразки*) має за основу історичний факт, коли в 1815 році французький імператор Наполеон Бонапарт зазнав вирішальної поразки у битві поблизу бельгійського м. Ватерлоо, після якої йому довелося зректися престолу. Як наслідок його було відправлено у заслання на острів Св. Єлени. Вираз вживається для позначення остаточної поразки. Корпусний аналіз дозволив виявити достатньо часте вживання фразеологічних одиниць з компонентом-історичним топонімом *Waterloo* (1023 згадки у 366 корпусах). Його значення декодується на рівні генетичного прототипа, через що назва набуває символічності. Через відомий історичний факт вираз є інтернаціональним і тому вказує на високу частоту вживаності.

Провівши лексикографічний та корпусний аналіз фразеологічних одиниць з топонімом-історизмом, можна зробити такі висновки. Топонім-історизм у якості фразеологічно пов'язаного формативу лише через фразеологічну одиницю набуває свого нового символічного значення, в основі якого лежить історична подія або факт. Частота вживання та актуальність фразеологічних одиниць з вище означеними компонентами зумовлені ступенем знайомості, відомості компонентів-географічних історизмів і їх генетичних прототипів (конкретних історичних подій та фактів).

Широко вживаними та загальновідомими є наступні фразеологічні одиниці: *nach Canossa gehen, wie (der) (Herr)gott in Frankreich leben / essen / schlemmen / sich fühlen / feiern u.s.w., den Rubikon überschreiten, sein Waterloo erleben*. Це можна пояснити інтернаціоналізацією даних топонімічних компонентів, загальновідомою історичною основою походження фразеологічних одиниць та вже зараз актуальною символізацією компонентів.

Дещо рідше вживаними є фразеологізми *Da ist Holland in Not / Nöten*. або *Noch ist Polen nicht verloren*. Вживання цих фразеологізмів є ознакою освіченості мовця та надає мові особливої образності та символічності, особливо вживаними ці фразеологічні одиниці є у сфері політики та суспільного життя.

Фразеологічні одиниці, які містять у своєму складі топонім-історизм, відомий мешканцям окремої країни або й взагалі окремого регіону, вживаються рідше, проте надають мові особливого народного колориту. Серед таких фразеологізмів: *vorankommen wie die Echternacher Springprozession, Anno-Leipzig*, а також *Pommerland ist abgebrannt*.

Стосовно вузько регіональних топонімів, то деякі з них викликають специфічні асоціації та історико-культурні ремінісценції (*im Grünewald ist Holzauktion* та *Ich hab so Heimweh nach 'm Kurfürstendamm...*) в той час, коли для інших характерне або ж виключно діалектне (*in Jaffa liegen*) або ж взагалі тенденція до зникнення (*Er versteht die Passauer Kunst*).

Аналіз частотності вживання вибраних фразеологічних одиниць з топонімом-історизмом у складі засвідчує певну закономірність: найбільш вживаними є інтернаціональні фразеологічні одиниці з відомим генетичним прототипом. Натомість рідше вживані фразеологізми, навіть із загальновідомим топонімом у своєму складі, проте з менш відомим історично джерелом походження, претендують на певну елітарність вживання, зумовлену необхідністю фонових знань та розуміння культурних ремінісценцій. Фразеологічні одиниці з менш поширеним топонімом-історизмом, який є вужче обмеженим територіально, трапляються також дуже рідко, проте презентують особливу національно-культурну специфіку та надають мові особливої образності та експресивності.

Література:

1. Аллаярова Р. Р. Национально-специфические элементы семантики немецких фразеологизмов. *Сб. Научных трудов МГПИИЯ им. М. Тараса*. Вып. 232. 1984. С. 66–79.
2. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Национально-культурная семантика русских фразеологизмов. *Словари и лингвострановедение*. – М., 1982. – С. 89–98.
3. Гаврись В. І. Сталі сполучення слів у сучасній німецькій мові. (Походження та вживання). [Відпов. ред. Б.П. Найдов]. Київ: Рад. школа, 1971. 247 с.
4. Ісасва І. Ф., Сабанська Н. М. Фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом у німецькій мові та їх переклад на українську мову. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2016. Вип. 60. С. 149–152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2016_60_57.
5. Лалаян Н. С. Фразеологічні одиниці сучасної німецької мови з ономастичним компонентом: структурно-семантичний та функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Одеса, 2008. 22 с.
6. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы. Пособие по немецкому языку: Учеб. пособие. Москва: Высш. школа, 1999. 173 с.
7. Німецько-український фразеологічний словник / [Укл. В. І. Гаврись, О. Т. Пророченко]. Київ: Рад. школа, 1981. Т. 1. 416 с., Т. 2. 382 с.
8. Остапович О. Я. Національно-марковані фразеологічні одиниці австрійського варіанту в сучасній німецькій мові: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Київ, 1999. 19 с.

9. Остапович О. Я., Павлишинець О. О. Архісемантикон у структурі фразеологічних одиниць з погляду когнітивної лінгвістики. *Мова і культура. (Науковий журнал)*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. Вип. 10. Т. III (103). 304 с. – С. 132–138.
10. Павлишинець О. О. Актуалізація національно-культурного компонента семантики фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*. Вип. 441–443: Германська філологія. Чернівці: ЧНУ, 2009. 320 с. – С. 146–150.
11. Павлишинець О. О. Архісемантикон у структурі фразеологічних одиниць. Традиційний підхід та погляд когнітивної лінгвістики. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Серія Германська філологія*. Чернівці: ЧНУ, 2010.
12. Павлишинець О. О. Вираження національно-культурного компоненту семантики архісемантизованих фразеологічних одиниць сучасної німецької мови. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. № 29. 327 с. – С. 114–119.
13. Павлишинець О. О. Критерії відмежування унікального компонента та виокремлення його нових класів. *Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи. Тези доповідей другої Міжнародної наукової конференції*. Тернопіль, ТНЕУ, 24–25 квітня 2008 року. Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2008. 334 с. – С. 33–36.
14. Райхштейн А. Д. Лингвострановедческий аспект устойчивых словесных комплексов. *Словари и лингвострановедение*. Москва, 1982. С. 142–153.
15. Томахин Г. Д. Топонимы как реалии языка и культуры. *ВЯ*. 1984. № 4. С. 84–90.
16. Фірсова Ю. А. Фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом у німецькій мові: лінгвокультурологічний аспект: Автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2002. 19 с.
17. COSMAS II. Das Portal für die Korpusrecherche in den Textkorpora des Instituts für Deutsche Sprache. URL: <http://www.ids-mannheim.de/cosmas2>.
18. Dobrovol'skij D. Idiome in kognitiver Perspektive: zur Begriffsbestimmung. *Skog-Sädersved M. (hrsg.) Ethnische Konzepte und mentale Kulturen. Auf der Suche nach ethnischen Konzepten in Wortschatz und Phraseologie*. Acta universitatis Umensis. Umea studies in the humanities 139. Umea, 1997. S. 17–55.
19. Duden Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. *Idiomatisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Mannheim [u.a.]: Duden Verl., 1992. 815S. (Duden Band 11).
20. Duden. Redewendungen. *Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. 4., neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. Berlin: Dudenverlag, 2013. 929 S.
21. Fleischer W. Deutsche Phraseologismen mit unikalener Komponente. Struktur und Funktion. *Europhras 88 hrsg von G. Greciano*, 1989. S. 117ff.
22. Földes Cs. Eigennamen in deutschen phraseologischen Redewendungen. Eine etymologische und semantisch-stylistische Analyse. *Muttersprache*. Jg. 95 (1984/85): № 3–4, S. 174–180.
23. Pawlyschynetz O. Klassen von phraseologisch gebundenen Formativen im modernen Deutsch. *Молода германістика України між традиціями та новаторством = Ukrainische Nachwuchsgermanistik zwischen Tradition und Innovation: Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів* (31 жовтня – 1 листопада 2014 р.). Львів: ПАІС, 2014. 68 с. С. 48–51.
24. Redensarten-Index. *Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, Idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache*. URL: <https://www.redensarten-index.de>.
25. Röhrich L. Das große Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Mannheim – Wien – Zürich – New York, 1990. 5 Bde. 1910S.
26. Schemann H. *Deutsche Idiomatik. Wörterbuch der deutschen Idiomatik im Kontext*. Berlin / Boston, 2011. 1040 S.